

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Käy nyt kanssain piirileikkiin”

Kahdeksan laululeikkiä viitottuina tukiviittomin

Annamari Heikkinen ja Katri Juntunen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04 / 2014

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Annamari Heikkinen & Katri Juntunen	Sivumäärä 32 ja 7 liitesivua
Työn nimi ”Käy nyt kanssain piirileikkiin”- Kahdeksan laululeikkiä viitottuina tukiviittomin	
Ohjaava opettaja Sirpa Lyytinen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Kuuloliitto ry, Tuula Haarala-Räisänen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tilaajana oli Kuuloliitto ry, Kuntoutus-Auris, lasten ja nuorten kuntoutus Opinnäytetyö oli toiminnallinen, ja sen produktina toimii DVD, joka sisältää viitottuja lasten laululeikkejä. DVD:lle on käännetty yhteensä kahdeksan laululeikkiä ja ne on viitottu tukiviittomin. Produkti menee vain Kuuloliitolle, eikä DVD ole tarkoitettu julkiseen käyttöön.</p> <p>DVD on tarkoitettu Kuuloliiton lasten kuntoutukseen, jossa olevilla lapsilla on kuulovamman lisäksi jokin toinen vamma. Kuntoutukseen osallistuu myös lapsen perhe. Produkti on suunnattu osaksi lasten kuntoutusprosessia ja se tarjoaa myös vanhemmille rohkaisua viittomiseen lapsensa kanssa.</p> <p>Tutkimuskysymys oli; mitä tulee laululeikkien käännösratkaisuissa ottaa huomioon, kun kohderyhmänä ovat lapset? Tämän kysymyksen nojalla laulut on käännetty niin, että ne soveltuvat tukiviittomia käyttäville lapsille. Kirjallisessa osuudessa on analysoitu tehtyjä käännösratkaisuja jakaen ne kolmeen teemaan: laulujen sanojen ja rytmin vaikutus viittomiseen, leikin vaikutus viittomiseen ja ulkoisiin seikkoihin.</p> <p>Produkti menee tarpeeseen Kuuloliiton kuntoutukseen tukemaan lasten kehitystä. Produktista on monipuolista hyötyä lapsille ja heidän perheilleen. Raportista voivat hyötyä eri aloilla toimivat henkilöt, esimerkiksi tulkkiopiskelijat ja kielihäiriöisten lasten kanssa työskentelevät henkilöt. Raportissa kerrottujen tietoperusteiden sekä liitteinä olevien käännösten avulla tämän opinnäytetyön lukijat voivat soveltaa tietoja omiin tarpeisiinsa. Tietoperustan ja analysointien avulla lukijan on mahdollista rohkaistua ottamaan viitotut laululeikit osaksi työtään.</p>	
Asiasanat laululeikit, lapset, puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi, kielelliset häiriöt	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sign Language Interpreting Degree Programme

ABSTRACT

Author Annamari Heikkinen & Katri Juntunen	Number of Pages 32 and 7 appendixes
Title " Join the circle with me" – Eight songs signed in Supported Signs	
Supervisor Sirpa Lyytinen	
Subscriber and Mentor Federation of Hard of Hearing, Tuula Haarala-Räisänen	
Abstract <p>Subscriber of the thesis was the Federation of Hard of Hearing. The thesis was functional and the product is a DVD which contains signed songs for children. The DVD contains eight songs which are signed using Supported Signs. The product is destined only for the use of Federation of Hard of Hearing.</p> <p>The DVD is for the children's rehabilitation of the Federation of Hard of Hearing. Children in the rehabilitation program are diagnosed with a hearing disability and some other disability. Also the child's family will participate in the rehabilitation. The product's aim is to be a part of the rehabilitation program. The DVD material also provides parents encouragement to sign with their child.</p> <p>Research question was; what should be observed in song translation solutions when target group is children? With this question the songs are translated to be suitable for children who use signs. In the written section there is analysis of the solutions of song translation and the solutions were categorised in three themes: influence of the songs' lyrics and rhythms to the signing, influence of the play to the signing and influence of the external factors.</p> <p>The product is needed in the children's rehabilitation of the Federation of Hard of Hearing to support the children's development. This product can offer a versatile benefit to children and their families. Various professions can benefit of the written section, for example sign language interpreter students and professionals who work with people who have disorders of communication. With the help of the written section and translations of the song, readers can adapt the information for their own needs. Using the information and the analysis, it is easier for the readers to take signed songs to be part of their work.</p>	
Keywords songs, children, Alternative and Augmentative Communication, disorders of communication	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 VIITTOMAKIELI	7
3 PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKOINTI	8
3.1 Viitottu puhe	8
3.2 Tukiviittomat	9
4 KUULOLIITTO	10
5 KIELEN KEHITYKSEN VIIVÄSTYMINEN JA KUNTOUTTAMINEN	11
5.1 Kielen kehitys ja viivästyminen	12
5.2 Kielen kuntoutus	12
6 LAULUT JA LEIKIT EDISTÄMÄSSÄ LAPSEN KEHITYSTÄ	14
6.1 Psykomotoriikka	14
6.2 Laulut ja leikit	15
7 KÄÄNTÄMINEN JA GLOSSAUS	16
8 TYÖN TOTEUTUS	17
9 KÄÄNNÖSRATKAISUJEN ANALYSOINTI JA TULOKSET	21
9.1 Laulujen sanojen ja rytmin vaikutus viittomiseen	21
9.2 Leikin vaikutus viittomiseen	24
9.3 Ulkoiset seikat	25
10 POHDINTA	27
LÄHTEET	31
LIITTEET	33

1 JOHDANTO

Lapsille laulut ja lorut ovat mielekkäitä, ja niiden avulla lapsi saadaan motivoitua esimerkiksi oppimaan uutta. Kun opetellaan viittomia niitä tarvitsevien lasten kanssa, laulujen ja lorujen rytmi ja sävel saavat lapsen innostumaan harjoituksesta. Laulut ovatkin oiva apukeino aikuisille, jotka harjoittelevat lasten kanssa viittomia. (Johansson 1994, 99.) Opinnäytetyönämme valmistamme viitottuja laululeikkejä sisältävän DVD:n, joka menee Kuuloliiton lasten kuntoutusryhmille tukemaan lasten kehitystä, sekä rohkaisemaan lasten vanhempia viittomaan. Työmme tilaajana on Kuuloliitto ry ja työelämäohjaajanamme toimii Kuntoutus-Auriksen lasten ja nuorten kuntoutuksen sosionomi Tuula Haarala-Räisänen.

Halusimme tehdä opinnäytetyömme lapsille, jotka tarvitsevat puhetta tukevaa tai korvaavaa kommunikointia. Lähtökohtana yhteiselle opinnäytetyöllemme oli yhdistää viittominen, laulut ja lapset. Saimme tietää Kuuloliitolla olevan tarvetta työlle, jonka produktia he pystyvät käyttämään lasten kuntoutuksessa. Heiltä tuli ehdotus DVD:stä, joka sisältäisi viitottuja lasten laululeikkejä. Puhetta korvaaville ja tukeville menetelmille on yhä enemmän tarvetta. Nykyään näitä käyttäviin ryhmiin on alettu kiinnittämään suurempaa huomiota ja tietoisuus vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien tarpeista on lisääntynyt. (Von Tetzchner & Martinsen 2010, 13.)

Käännettyjä laululeikkejä on yhteensä kahdeksan ja valitsimme ne yhteistyönä opinnäytetyömme tilaajan kanssa. Valintaan vaikutti kuntoutusryhmän toiveet ja tarpeet, sekä laulujen soveltuvuus kääntämiseen. Kuuloliiton toiveena oli kääntää laulut viittoen. Ajatuksena tässä oli se, että laulut viitottaisiin viitotun puheen ja tukiviittomien väliltä, molempien käytänteitä ja ohjeita soveltaen. Käännettyämme laulut, huomasimme lopullisten versioiden noudattavan mielestämme viittomamäärältään tukiviittomista. Tästä syystä raportissamme käytämme termiä tukiviittomat, emmekä viittoen.

Aikaisemmin on tehty DVD ja VHS materiaaleja, jotka sisältävät viitottuja lauluja. Osa on suunnattu lapsille ja osa aikuisille. Tuottamistapana on käytetty suomalaista viittomakieltä, viitottua puhetta ja tukiviittomia. Esimerkiksi Riina Louhimaa ja Kaisa Tuomisto ovat tehneet Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä ”Suklaasydämiä laulavilla käsillä: neljän yhteislaulun kääntäminen viitotulle puheelle”. Tehdyissä materiaaleissa ei kuitenkaan ole yhdistetty lauluihin leikkejä. Lähimpänä meidän työtämme on Riitta Korpelan tekemät Titi-Nalle laululeikki-videot. Videoissa on suomenkielellä esitetty laululeikit, joihin on alakulmaan jälkikäteen liitetty viittominen. Meidän työmme poikkeaa aikaisemmista töistä viittomamäärältään, sillä meillä on menetelmänä tukiviittomat, ja olemme videoissa yhdistäneet leikin ja viittomisen. Juuri tällaisia töitä ei ole aikaisemmin tehty. Kuuloliiton tarpeet huomioon ottaen olemme varmoja, että työmme on merkityksellinen Kuuloliitolle.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on:

1. Mitä tulee laululeikkien käännösratkaisuissa ottaa huomioon, kun kohderyhmänä ovat lapset?

Kysymyksen avulla pohdimme tässä opinnäytetyössä, kuinka käännöksessä saadaan leikki ja viittomat toimimaan yhdessä. Mietimme myös, miten lapset kohderyhmänä vaikuttavat käännösratkaisuihimme.

Tässä opinnäytetyömme kirjallisessa osuudessa kerromme ensimmäisissä luvuissa esimerkiksi viittomakielestä, puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä, kielenkehityksen viivästymisestä ja sen kuntouttamisesta, laulujen ja leikkien hyödyistä lapsen kehitykselle sekä kääntämisestä. Tietoperustan jälkeen kerromme työmme etenemisestä käännöksestä kuvauksiin. Seuraavaksi analysoimme kääntämisprosessia tutkimuskysymykseen peilaten. Lopuksi pohdimme valmista produktiamme, sen onnistumista ja hyötyjä, sekä opinnäytetyöprosessia. Kirjallisen raportin lisäksi valmis DVD produkti löytyy erillisenä liitteenä Humanistisen ammattikorkeakoulun kirjastosta.

2 VIITTOMAKIELI

Tässä luvussa kerromme suomalaisesta viittomakielestä. Meidän opinnäytetyömme produktissa emme käytä viittomakieltä vaan tukiviittomia, jotka pohjautuvat suomalaisen viittomakielen viittomistoon (Von Tetzchner ym. 2010, 22).

Viittomakielet ovat kehittyneet luonnollisesti, kuten puhututkin kielet. Viittomakieli ei ole kansainvälistä, vaan joka maassa on oma viittomakielensä. Myös jokaisessa viittomakielessä on eri tyyllilajeja, esimerkiksi arkityyli ja asiatyyli. Viittomakielissä on omat kielioppinsa, esimerkiksi taivutusmuodot ja sanajärjestykset eivät vastaa puhuttujen kielten kielioppeja. (Jantunen 2003, 20–21.)

Suomalaisen viittomakielen viittomat koostuvat neljästä eri osasta, käsimuodosta, käden orientaatiosta, paikasta ja liikkeestä. Käsimuoto kertoo missä asennossa käsi ja sormet ovat kyseisessä viittomassa. Käden orientaatio määrittelee sen, mihin suuntaan kämmen osoittaa. Viittoman paikka voi olla joko neutraaltilassa, eli viittojan edessä olevassa tilassa, tai koskettaen kehoa tai olla sen välittömässä läheisyydessä ilman kosketusta. Liikkeet voivat olla käden liikkeitä, jossa viittoma liikkuu paikasta toiseen, tai käsimuodon ja orientaation liikkeitä. (Takkinen 2002, 27–34.)

Yhtenä tärkeänä osana viittomakielessä toimii nonmanuaalisuus. Nonmanuaalisia elementtejä ovat kehon, pään, silmien tai suun liikkeet, sekä kasvojen ilmeet. Joihinkin viittomiin kuuluu itsessään nonmanuaalinen elementti, kuten poskien pullistus tai tietty suun liike. Viittoman merkitystä voidaan myös korostaa tai muuttaa lisäämällä siihen jokin nonmanuaalinen elementti. (Takkinen 2002, 34.)

3 PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKOINTI

Puhe on yleisin käytetty kommunikointitapa, mutta kuitenkin kaikilla ihmisillä puhe yksinään ei riitä kommunikoinnin onnistumiseen. Tästä syystä on olemassa puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointimuotoja. Ne henkilöt, jotka eivät pysty puhumaan, käyttävät pääkommunikointimuotonaan puhetta korvaavaa kommunikointia. Puhetta tukevaa kommunikointimenetelmää käyttävät henkilöt, jotka tarvitsevat sitä kommunikointinsa tueksi tai puheensa ymmärrettävyyden parantamiseksi. On olemassa useita eri vaihtoehtoisia kommunikointimuotoja, joita voidaan käyttää puhutun kielen tukemiseen tai korvaamiseen. (Von Tetzchner ym. 2010, 20.)

Yksi puhetta tukeva kommunikointikeino on viittomien käyttö. Puhutun kielen tukemiseen on kaksi vaihtoehtoa käyttää viittomia, viitottu puhe ja tukiviittomat. Erona näissä on se, miten paljon viittomia käytetään puheen tukemiseksi. (Haaksilahti 2012, 148.) Näiden kommunikointimuotojen viittomat lainataan viittomakielestä. Kuitenkin niiden kielioppi, esimerkiksi lauserakenteet, noudattavat puhutun kielen kielioppia. (Von Tetzchner ym. 2010, 22.)

3.1 Viitottu puhe

Viitotun puheen kommunikointimenetelmässä viittomat seuraavat aina puhutun kielen sanajärjestystä. Sanat joko lausutaan ääneen tai artikuloidaan ilman ääntä selvällä huuliolla. (Lappi & Malm 2011, 47.) Tämä kommunikaatiomenetelmä sopii hyvin kuuleville henkilöille, joilla on kommunikaatiohäiriö. Kuulevat eivät usein osaa kuurojen käyttämää viittomakieltä, ja heidän voi olla helpompi oppia suomen kielen mukainen viittominen puheen tueksi. Viittomakieli ja viitottu puhe ovat rakenteeltaan ja kieliopiltaan erilaisia. Tästä syystä puhutun kielen hallitsevan henkilön on helpompi käyttää korvaavana kommunikaatiomenetelmänä viitottua puhetta kuin opetella kokonaan uusi kieli. (Von Tetzchner ym. 2010, 22–23.)

Aivan kuten viittomakielessä myös viitottuun puheeseen liittyvät eleet ja ilmeet. Näitäkin tärkeämpää on kuitenkin muistaa selvä huulio. (Haaksilahti 2012, 148). Huuliossa käytettävät sanat lausutaan äänellä tai äänettömästi taivutettuina suomen kielen kieliopin mukaisesti (Hytönen & Rissanen 2006, 24). Huulio on tärkein tuki viittomille ja viestin ymmärtämiselle, joten eleiden ja ilmeiden käyttöä on rajoitettava niin, ettei huulion antama tuki kärsi (Lappi ym. 2011, 47). Vaikka viitottu puhe noudattaakin suomen kielen kielioppia, viittomien käytössä tulee kuitenkin muistaa asiayhteys käsiteltävään asiaan. Esimerkiksi suomen kielessä sana kuusi voi tarkoittaa puuta tai numeroa, mutta viittomakielessä näille on omat viittomansa, joka tulee kontekstin mukaan valita. (Haaksilahti 2012,148.)

3.2 Tukiviittomat

Tukiviittomisessa viittomakielestä lainataan viittomia, joita käytetään puhuessa samaan aikaan puheen tukena. Tukiviittomisessa vain lauseen olennaiset sanat tuetaan viittomin. Puhuja valitsee merkityksen ja tilanteen perusteella mitkä sanat ovat keskeistä viittoa. (Haaksilahti 2012, 147.)

Tukiviittomisessa käytetään aina ääntä. Tärkeimpien käsitteiden viittominen usein hidastaa puherytmiä ja selkeyttää viestin ymmärtämistä. (Huuhtanen 2011, 28.) Viestin ymmärtämistä helpottaa myös viestin saaminen sekä näkö-että kuuloaistin avulla. Tästä syystä katsekontakti onkin yksi edellytys tukiviittomien käytössä (Haaksilahti 2012, 147). Tukiviittomien käyttö voi edistää puheen kehitystä ja kommunikointia niin puhumattomilla kuin kuulevillakin lapsilla (Huuhtanen 2011, 28). Tämä johtuu siitä, ettei puhe-elimistön motoriikka kehity yhtä varhaisessa vaiheessa kuin kielellinen ajattelu (Haaksilahti 2012, 148).

Sovimme alun perin opinnäytetyömme tilaajan Kuuloliiton kanssa, että käyttäisimme käännosten menetelmänä termiä ”viittoen”. Tämä siitä syystä ettei kumpikaan, viitottu puhe eikä tukiviittomat, vastannut heidän toiveitaan laulujen viit-

tomamäärästä. Saatuamme Kuuloliitolta palautetta käännettyistä lauluista, toiveet viittomien määrästä vastasivat lopulta tukiviittomia. Käytämme siis produktissamme menetelmänä tukiviittomia.

4 KUULOLIITTO

Kuuloliitto on sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestö. Se rakentuu 89 jäsenyhdistyksestä, jotka järjestävät kuntoutustoimintaa eri puolilla Suomea. (Kuuloliitto ry 2014.) Kuuloliiton Kuntoutus-Auris järjestää lapsille ja nuorille sekä sopeutusvalmennuskursseja että kuntoutuskursseja ja yksilöllisiä kuntoutusjaksoja. Kuntoutus-Auriksen kurssit ovat tarkoitettu eriasteisesti kuulovammaisille, sisäkorvaistutetta käyttäville, kommunikaatiohäiriöisille ja kuulomonivammaisille lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen. Kursseilla ja kuntoutusjaksoilla kannustetaan ja tuetaan lasta sekä hänen perhettään, ja pyritään vahvistamaan koko perheen arjen toimintaa sujuvammaksi. (Kuuloliitto ry 2014.)

Kuuloliiton kuntoutuskursseilla on sekä ryhmätoimintaa että yksilöllistä ohjausta kuulonkäytön ja kommunikoinnin osalta. Jokaisen lapsen kohdalla huomioidaan hänen aikaisemmat diagnoosit ja tutkimustulokset, esimerkiksi kuuloa koskien. Kuntoutuksessa pyritään edistämään lapsen oma-aloitteisuutta ja itsenäisyyttä kuuloviasta huolimatta. Kursseilla myös kannustetaan lapsia ottamaan kuulokojeen käyttö normaaliksi osaksi heidän arkeaan. (T. Haarala-Räisänen, henkilökohtainen tiedonanto 24.6.2013).

Teemme opinnäytetyöproduktin Kuuloliiton kuntoutusryhmän materiaaliksi tukemaan lasten kuntoutumista. Opinnäytetyöproduktimme sisältää laululeikkejä, jotka ovat suunniteltu edistämään lasten kommunikoinnin kehittymistä. Lapsen on tärkeää saada paljon mielekkäitä kokemuksia onnistuneesta vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa jo ennen kuin hän itse oppii puhumaan tai viitto-

maan. Tällaiseen sanattomaan vuorovaikutukseen kuuluu esimerkiksi se, että lapsi oppii katsekontaktin käytön, sen säilyttämisen ja siirtämisen esineestä tai ihmisestä toiseen. Katseenkäytön lisäksi myös kommunikoinnin vuorottelun omaksuminen varhaisessa vaiheessa on lapsen kehitykselle tärkeää. Lapsi oppii näitä taitoja mielekkäiden tilanteiden, kuten leikkien avulla. Aikuisen kannattaa valita näiksi kontaktileikeiksi niitä leikkejä, joissa käsillä toimiminen on suuressa roolissa, joko lapsen katsekontaktin tai oman toiminnan takia. (Launonen 2011, 37.) Esimerkiksi meidän opinnäytetyössä käytettyihin laululeikkeihin kaikkiin liittyy erilaista toimintaa, joihin lapsi itse osallistuu ja voi nähdä aikuisten tai muiden lasten liikettä ja leikkiä. On tärkeää, että leikit ja muut tilanteet sujuvat samalla kaavalla ja että niitä toistetaan tarpeeksi usein. Näin lapsi hiljalleen muistaa itsekin tilanteet, tietää mitä tilanteissa tapahtuu ja miten niissä toimitaan. Tämä edistää lapsen kielellistä kehittymistä, kun lapsi oppii yhdistämään tuttujen tilanteiden tapahtumia sanoihin ja/ tai viittomiin. (Launonen 2011, 36.)

5 KIELEN KEHITYKSEN VIIVÄSTYMINEN JA KUNTOUTTAMINEN

Useimmat lapset alkavat tuottaa sanoja heti toisen elinvuotensa alussa. Kuitenkin osalla lapsista kielenkehitys viivästyy, eikä sanojen käyttö ala yhtä varhain kuin normaalisti (Johansson 1994, 9). Näillä lapsilla kielen kuntoutus on tärkeää aloittaa varhaisessa vaiheessa, jo lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Varhain aloitettu kuntoutus mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen. Uuden taidon kehityttyä voidaan oppia lisää kehitykselle oleellisia taitoja. Kehitys lähtee pienistä osista, yksittäisistä sanoista, ja jatkuu suuremmiksi kokonaisuuksiksi, kommunikoinniksi. Jos siis varhaisessa kuntoutuksessa pienet kielen osat jäävät oppimatta, myös vaativampien kielen osien kehittyminen viivästyy. (Johansson 1994, 14.)

5.1 Kielen kehitys ja viivästyminen

Kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitys on jatkuva prosessi, jossa on mukana fysiologisten ominaisuuksien lisäksi ympäristötekijät, läheiset aikuiset sekä lapsen persoonallisuus (Korpijaakko-Huuhka & Launonen 2006, 9–10).

Lapsen normaali kielenkehitys edistyy vaiheittain. Kahdeksan kuukauden iässä lapsi aloittaa jokeltelun. 12–15 kuukauden ikäisenä eleet tulevat ilmaisun tueksi. 18 kuukauden iässä lapsi käyttää jo noin kymmentä ymmärrettävää sanaa. Kahden vuoden ikäinen lapsi on kiinnostunut muiden puheesta ja osaa jo sanoa lyhyitä lauseita. 36 kuukauden ikäisen lapsen puhe on yleensä jo melkein kokonaan ymmärrettävää. Jos havaitaan, että lapsen kielenkehitys ei lähde eteneämään normaalisti, lapsella voi tällöin olla kielihäiriö. Kielihäiriöisellä lapsella on vaikeuksia kommunikoida ja käyttää kieltä oppimiseen. Usein kielihäiriöön liittyy myös ongelmia sosiaalisissa ja emotionaalisissa käyttäytymisessä. (Korpilahti 2006, 40–42.)

5.2 Kielen kuntoutus

Kuntoutuksen tavoitteita ovat muun muassa hyvän elämänlaadun saavuttaminen, kyky hallita omaa elämää, omaan elämään liittyvien valintojen teko ja itsensä kunnioittaminen (Von Tetzchner ym. 2010, 109). Lapsille tarkoitetussa kuntoutuksessa on päätavoitteena kehittää lapsen omia voimavaroja ja innostaa lasta toimimaan aktiivisesti elämässä (Launonen 2011, 36).

Kielellinen valmius koostuu kolmesta osatekijästä; sisällöstä, käytöstä ja muodosta. Ne ovat toisistaan riippuvaisia ja muodostavat yhdessä kielellisen valmiuden kokonaisuuden. Kielen sisällöllä tarkoitetaan lapsen kykyä hahmottaa ja ymmärtää eri käsitteitä, esineitä ja tapahtumia. Kielen käyttö merkitsee sitä, että lapsi oppii käyttämään kieltä ja sen sisältämiä käsitteitä erilaisissa tilanteissa niihin kuuluvilla tavoilla. Tärkeintä on, että lapsi ymmärtää ja saa kokemuksia kielenkäytön hyödyllisyydestä. Kielen muotoja voivat olla puheen lisäksi esimer-

kiksi viittomat, bliss-symbolit tai kirjoitus. Lapselle valitaan hänelle sopivin kielen muoto, eli väline, jonka avulla myös muilla on mahdollisuus ymmärtää häntä. (Johansson 1994, 16.)

Jos jokin näistä kielen kolmesta osatekijästä on puutteellinen, kielenkehityksessä esiintyy häiriöitä. Tällöin tarvitaan kielen kuntoutusta. Kielen kuntoutus pohjautuu kolmeen tärkeään kriteeriin. Ensinnäkin kuntoutus tulee aloittaa mahdollisimman aikaisin. Se, kuinka aikaisin kuntoutus voidaan aloittaa, riippuu kuinka varhain lapsen kielen viivästyminen diagnosoidaan. Esimerkiksi Downin Syndrooma todetaan jo heti lapsen synnyttyä, kun taas joskus vammaisuus huomataan vasta lapsen ollessa 3-4-vuotias. Toinen tärkeä kriteeri on, että kuntoutus on jäsennelly. Kuntoutus tulee suunnitella järjestelmällisesti. Kuntoutuksen tavoitteet tulee jakaa erillisiksi osakokonaisuuksiksi, ja näitä harjoitellaan suunnitellusti normaalin kehitysjärjestyksen mukaan. Kolmantena kriteerinä on kuntoutuksen jatkuvuus ja toistuvuus. Yhdelle kuntoutuskerralle ei tule asettaa liikaa tavoitteita vaan tavoitteet saavutetaan, kun harjoitellaan pienissä erissä sekä toistetaan ja kerrataan asioita usein. Tämä siksi, että esimerkiksi kehitysvammaisilla lapsilla on vaikeuksia omaksua saman verran tietoa kuin muilla lapsilla yhdellä kerralla. Hyvä keino on, että kuntoutukseen kuuluvat harjoitukset saadaan myös osaksi lapsen jokapäiväistä elämää. (Johansson 1994, 17.)

Usein kun tavoitteena on puhutun kielen omaksuminen, kielen kuntoutuksessa otetaan avuksi viittomat. Viittomien käyttö puheen rinnalla on apuna edistämässä puheen oppimista. Kun lapsi sekä kuulee että näkee sanan viitottavan, mahdollisuudet kielenkehittymiselle paranevat. Lapsen saadessa ympäristöstään puhuttuja ja viitottuja sanoja, hän saa mahdollisuuden päättää kumpaa tapaa käyttää itse kommunikoidessaan. On havaittu, että jokainen kielen kuntoutusta saava lapsi ottaa aluksi käyttöönsä viittomat, ja omaksuu myöhemmin puhutun kielen. (Johansson 1994, 29–30.)

6 LAULUT JA LEIKIT EDISTÄMÄSSÄ LAPSEN KEHITYSTÄ

Ihmisen kehitys on kokonaisvaltaista ja dynaamista; kun yksi kehityksen osa-alue, psyykinen, fyysinen tai sosiaalinen kehittyy, edistää se myös muiden osa-alueiden kehittymistä (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 30). Seuraavassa luvussa kerromme psykomotoriikasta, jonka kuntoutuksen tarkoituksena on pyrkiä edistämään lapsen kehitystä monelta osalta (Zimmer 2011, 10).

6.1 Psykomotoriikka

Ingrid Schäferin (1998) ajatuksen mukaan psykomotoriikan tavoitteet painottuvat lapsen fyysisen ja psyykkisen tasapainon saavuttamiseen, sekä koko persoonallisuuden kehittymiseen, motoriikan avulla. Lasten pienryhmissä tehdyissä harjoituksissa ja leikeissä pyritään kehittämään lasten aisteja; käytetään kehoon ja tilaan kohdistuvia aistiharjoituksia, itsehillintään ja herkkyyteen opettavia harjoitteita, sekä leikkejä, jotka sisältävät musiikkia ja rytmiä. Näissä kaikissa keinoissa liikunta on apuna motivoimassa lasta kehon ja persoonan leikinomaiseen ilmaisuun. (Zimmer 2011, 17.)

Kiphardin (1980) mukaan päätavoite psykomotorisessa kuntoutuksessa on tukea lapsen persoonallisuutta ja kokonaisvaltaista kehittymistä. Näitä edistetään harjoittamalla kuntoutuksessa lapsen havainnointia, liikkumista ja sosioemotionaalista kehittymistä. Kuntoutuksessa voidaan keskittyä eri kerroilla eri osa-alueiden harjoitteluun. (Zimmer 2011, 35–36.) Esimerkiksi meidän opinnäytetyömme produktin avulla voidaan harjoittaa näitä osa-alueita. DVD:n laululeikkejä katselemalla lapsi havainnoi viittomista ja leikkejä, viittoon ja leikkii itse mukana, sekä leikkien sujuessa taidot kehittyvät ja lapsi saa onnistumisen kokemuksia, jolloin minäkuva kehittyy.

6.2 Laulut ja leikit

Laululeikkien, niiden rytmin, musiikin, ja kosketuksen hyödyt ovat lapselle tärkeitä. Rytmii- ja laululeikit auttavat lapsen motorista kehitystä ja edistävät lapsen omaa visuaalista tuottamista. (Martola 2005, 4.) Laululeikkien erilaiset kosketukset kehoon ja kehorytmiikka ovat avuksi lapselle hänen hahmottaessaan omaa kehoaan ja sen eri osia. Esimerkiksi pukeutumistilanteisiin laululeikit ja niiden kautta kehon osien hahmottaminen sopivat erinomaisesti. (Eerola & Ruokonen 1993, 5.)

Leikki ja luovuus ovat keskeisiä asioita ihmisen psyykkisen terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Lapselle leikki on tärkeä osa elämää ja kehitystä. Lapsilla on tapana suhtautua kaikkeen ympärillä olevaan ja tapahtuvaan leikinomaisesti. Leikin yhteydessä lapsi työstää aikaisemmin kokemiaan asioita ja siten oppii ja kehittyy niiden kautta. Leikkiessään lapsi käyttää kaikkia aistejaan, kehoaan ja tunteitaan. (Kahri 2001, 11–18.)

Jo syntymästään asti vauva alkaa hakeutua leikin avulla vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Leikkiminen kehittää vuorovaikutustaitojen lisäksi myös lapsen motorista kehitystä. Vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus ja yhteiset leikit ovat usein juuri vauvan kehohallintaa kehittäviä leikkejä, kuten keinuttelua sylissä ja lennättämistä. (Kahri 2001, 9, 28.)

Yhteiset leikkihetket auttavat edistämään lapsen kommunikointia, vastaanottamaan viestiä muilta ja tuottamaan sitä itse (Martola 2005, 4). Kun ajatellaan lapsen oppimista ja kehitystä, laululeikeillä on tärkeä rooli niiden edistämiseksi. Esimerkiksi leikit ja loruilu auttavat lapsen kielen hallintaa ja kielitajun kehittymistä. (Hännikäinen 2004, 156.) Myös suoraan puheen oppimiseen on laulamilla edistäviä vaikutuksia (Eerola ym.1993, 7). Laulut ja laululeikit, joissa käytetään koko kehoa, auttavat lasta ymmärtämään abstraktit käsitteet. Laulujen avulla viittomien oppiminen on mukavaa ja saa siten lapsen pysymään keskittyneenä. (Othman-Sundell 2008, 3.)

7 KÄÄNTÄMINEN JA GLOSSAUS

Kääntämisessä on aina lähtökieli, josta teksti käännetään sekä kohdekieli, jolle teksti käännetään (Hytönen & Rissanen 2006, 18–19). On olemassa useita erilaisia käännosteorioita, joiden määritelmät vaihtelevat sen mukaan, mikä on kääntämisen tavoite. Yksi tapa jaotella käännosteorioita on jakaa ne lähtötekstikeskeisiin ja kohdetekstikeskeisiin käännosteorioihin. Lähtötekstikeskeisessä käännosteoriassa pyritään olemaan uskollinen lähtötekstille, eli saamaan kohdetekstistä lähtötekstiä vastaava. Kohdetekstikeskeisessä taas pyrkimyksenä on kääntää teksti kohderyhmälle sopivaksi. (Vehmas-Lehto 2002, 20–29.)

Opinnäytetyömme produktissa käänsimme suomalaisia lastenlaululeikkejä tukiviittomille. Meidän produktissamme kääntäminen ei kuitenkaan tapahtunut kahden kielen välillä, sillä tukiviittomat eivät ole oma kielensä vaan kommunikaatiomenetelmä. Mielestämme noudatimme silti kääntämisessä skoposteoriaa eli pyrimme huomioimaan kohderyhmän. Skoposteoriassa kääntämisen tärkeimmäksi kriteeriksi nousee käännöksen tarkoitus, eli skopos. Tärkeintä ei ole siis lähtötekstin tarkoitus vaan tehdä käänнос, jossa korostuu kohdetekstin päämäärä ja tavoite. (Vehmas-Lehto 2002, 92.) Käännoksiemme kohderyhmänä ovat Kuntoutus-Auriksen kuulovammaiset lapset. Näin ollen käännostratkaisussamme pyrimme siihen, että viittomavalinnat ovat heille sopivia. Materiaalimme tavoite on tukea kuntoutuksessa olevien lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Tästä syystä viittomavalinnoissamme oli tärkeämpää kääntää sanan merkitys eikä sen muodollinen vastaavuus. Käännostratkaisuihimme ja niihin vaikuttaneista tekijöistä kerromme luvussa seitsemän.

Kirjoitamme luvussa seitsemän laululeikkien käännostratkaisuihimme ja esimerkeissä kirjoitamme viittomia auki glossaten. Yksittäisiä viittomia tai pidempiä viitottuja jaksoja voidaan kirjata ylös merkiten jokaisen viittoman peruserkitystä vastaava sana. Tällaista viittomien kirjoitettuja muotoja kutsutaan glosseiksi. Glossit kirjoitetaan aina suuraakkosilla, ja ne kirjoitetaan sanan perusmuodossa, siis sanakirjamuodossa. Joskus glossit muodostetaan useammasta kuin yhdestä sanasta, jos viittomalle ei ole puhutussa kielessä yhden

sanan vastinetta. Glossit eivät kuitenkaan aina anna selkeää tietoa lukijalle mihin viittomiin glosseilla viitataan. Tämän lisäksi glossaamisessa voi muodostua ongelmaksi esimerkiksi tilankäyttö. Glossaamisen avuksi on tehty erilaisia lisämerkintätapoja. Esimerkiksi viittoman käsimuodosta, paikasta, liikkeestä ja ilmeestä ja sanan taivutusmuodosta tarkentavia sanoja tai symboleita voidaan kirjoittaa glossin yhteyteen. (Savolainen 2000, 192.)

Meidän produktimme käännökset löytyvät glossattuina liitteessä 1. Olemme käyttäneet niissä edellisessä luvussa kertomiamme glossien ohjeita, hieman soveltaen. Olemme kirjoittaneet glossit isoilla kirjaimilla ja lisänneet ne suomenkielisten sanojen yhteyteen. Glossit on asetettu aina niitä vastaavan sanan yläpuolelle, näin glosseista näkee, mihin aikaan viittomat tulee viittoa. Tämä helpottaa mielestämme lukijaa glossien lukemisessa. Laululeikit on käännetty tuki- viittomille, ja mielestämme glosseista tulee näkyä se, minkä sanan aikana viittomat viitotaan. Käytämme merkintää x2, kun laulussa toistetaan samat viittomat kahteen kertaan. Glosseissa käytämme myös merkintää OS-2, kun tarkoitamme viittomaa SINÄ. Viittomien lisäksi olemme pyrkineet joissakin lauluissa avaamaan glossien yhteyteen myös ilmeiden ja muiden tärkeiden eleiden käyttöä. Menetelmänä käytämme tekstaamalla ne sulkeisiin glossin yhteyteen.

8 TYÖN TOTEUTUS

Meidän opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö. Ammattikorkeakoulussa voi tehdä tutkimuksellisen tai toiminnallisen opinnäytetyön. Ammattikorkeakouluissa tehdyissä toiminnallisissa opinnäytetöissä tekijän on olennaista osata yhdistää käytännön toteutus ja työn raportointi. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu aina jokin konkreettinen tuote; se voi olla esimerkiksi kirja, opas, cd tai tapahtuma. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 51.) Toiminnallisen opinnäytetyön meidän työstämme tekee produktimme, joka sisältää viitotut laululeikit.

Toiminnallisissa opinnäytetöissä ei aina käytetä tutkimuksellisia menetelmiä. Yksi toiminnallisen opinnäytetyön menetelmä voi olla selvityksen tekeminen. Selvitys kuuluu opinnäytetyön toteutustapaan aina, kun opinnäytetyössä esitellään tutkimuskysymykset tai tutkimusongelmat. Selvityksellä kartoitetaan esimerkiksi aikaisemmat aiheeseen liittyvät työt, tutkimukset sekä olennainen lähdekirjallisuus. Selvityksellä tuodaan ilmi myös produktin kohderyhmä, ja työn merkitys ja hyödyllisyys. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26–30.)

Tehtyämme opinnäytetyöstämme yllä mainittua selvitystä, määrittelimme tutkimuskysymykseksemme seuraavan:

1. Mitä tulee laululeikkien käännösratkaisuissa ottaa huomioon, kun kohderyhmänä ovat lapset?

Tällä kysymyksellä halusimme selvittää, kuinka onnistumme yhdistämään viittomisen ja leikkimisen ja saada käännökset kohderyhmän vaatimuksiin nähden sopiviksi. Tähän liittyen pohdimme jo lauluja kääntäessämme viittomien määrää ja valintoja, sekä niiden toimivaa yhdistämistä laulun leikkiin. Käännöstyön lisäksi kiinnitimme huomiota myös ulkoiseen olemukseemme laulujen viittomisen aikana, kuten pukeutumiseen, eleisiin ja ilmeisiin. Pyrimme näin saamaan DVD:stä lapsille mielekästä ja innostavaa kuntoutusmateriaalia.

Aloitimme opinnäytetyömme työstämisen keväällä 2013. Tällöin produktin työstömmme alkoi, kun mietimme käännettäviä laululeikkejä työelämäohjaajamme kanssa. Sekä me, että työelämäohjaajamme ehdotti useita eri vaihtoehtoja lauluiksi. Tutustuimme lauluihin ja niiden leikkeihin, ja kokeilimme eri viittomakäännöksiä ja kokeilimme kuinka laululeikit soveltuivat viittotuiksi laululeikeiksi. Laulujen valikointiin vaikuttivat laulujen tunnettavuus, millaisia leikkejä lauluihin kuuluu ja miten saisimme yhdistettyä viittomat sekä lauluun että leikkiin. Kesän ja syksyn 2013 aikana saimme valikoitua näistä ehdotuksista kahdeksan sopivinta.

Laulut ovat:

1. Ystäväni, tuttavani
2. Pikkuiset kultakalat
3. Pienet sammakot
4. Värileikki
5. Karhu nukkuu
6. Laivalaulu
7. Ihahaa
8. Etana Elli

Teimme yhden käännöksen kesällä 2013 ja loput syksyllä. Ensimmäinen käännetty laulumme oli Ystäväni, tuttavani. Tämä laulu oli jo varma kesällä, joten teimme siitä yhden version, jossa pohdimme lähinnä viittomien määrää. Vielä tuolloin meille oli epäselvää, käytämmekö käännöksissä tukiviittomia vai viitotua puhetta. Tästä käännöksestä halusimme palautetta Kuuloliiton puolelta viittomien määrästä. Vasta tämän tiedon jälkeen pystyimme aloittamaan seuraavia käännöksiä. Kesän jälkeen meillä oli taukoa opinnäytetyön teosta, joten käännsimme loput laulut loka-marraskuussa 2013, ja lähetimme käännökset arvioitavaksi työelämäohjaajalle ja ohjaavalle lehtorille marraskuun lopussa.

Työstimme käännöksiä aina kahdestaan. Käänsimme jokaisella kerralla useamman laulun. Ensin lähdimme miettimään lauluja viittomatasolla. Mietimme sanoihin sopivia viittomia, ja mitkä sanat säkeistöistä viittoisimme. Alussa perusteinamme viittomavalinnoillemme oli muun muassa se, että viittoisimme laulusta olennaisimmat sanat sekä niiden soveltuvuus lapsen käyttöön. Perusteluita käännösratkaisuihin oli kuitenkin useampia, näistä kerromme tarkemmin luvussa seitsemän.

Kun saimme palautteen Ystäväni, tuttavani -laulusta, palautteesta kävi ilmi, että Kuuloliiton toive viittomien määrästä vastasi tukiviittomista. Tätä tietoa noudattaen käännsimme loput laulut vastaamaan viittomamäärältään tukiviittomista.

Muokatessamme laulujen käännöksiä toisella kerralla, kokeilimme tekemiämme käännöksiä, lauloimme ja kokeilimme viittoa mukana. Käännökset lähtivät muokkautumaan uudelleen, kun huomasimme rytmin vaikutuksen viittomiseen. Ensimmäisten käännösversioiden viimeisellä muokkauksella, kokeilimme myös leikin sovittamista käännöksiin, jolloin käännökset muokkaantuivat vielä hieman. Tällöin muokkasimme käännöksiä vielä ajatellen, kuinka videolla näkyy viittominen ja samaan aikaan leikkiminen. Huomasimme myös, että leikin yhdistäminen viittomiin vaikeutti käsillä tuottamista tuoden lisää haastetta sekä viittomiseen, että leikkimiseen. Jouduimme usein karsimaan joko viittomia tai leikkiliikkeitä, jotta saimme käännöksistä lapsille selkeää materiaalia.

Samaan aikaan kun teimme käännöksiä, etsimme laulujen kappaleita, joissa olisi meille sopivat versiot lauluista. Musiikin löytyminen osoittautui luultua vaikeammaksi ja vei paljon aikaa. Haasteita tuottivat usein laulujen sanat. Monissa levyissä sanat olivat erilaiset kuin meidän kääntämissämme versioissa. Haasteena oli myös laulujen tempo. Osa lauluista oli liian nopeita, jotta lapsi ehtisi sekä viittoa että leikkiä mukana. Myös se, kuka oli laulussa esittäjänä, vaikutti valintaan. Tarvitsimme produktiimme version, jossa laulu oli selvää ja ääni kuuluva. Löysimme kappaleita, joissa laulajina oli pieniä lapsia, jolloin esimerkiksi heidän artikulaationsa oli epäselvää.

Laulujen etsimisen ollessa haasteellista, joidenkin laulujen käännökset muokkautuivat aina kuvausviikkoon asti. Koska sopivien kappaleiden löytäminen oli vaikeaa, muutamaan lauluun valitsimme lopulta kappaleen, jossa sanat eivät olleet samat kuin meidän aluksi löytämissämme sanoissa. Ongelma oli kuitenkin pieni, ja jouduimme muokkaamaan vaan muutamaa sanaa ja viittomaa viime hetkellä.

Käännökset olivat valmiit ennen kuvauspäivää, joka oli 28.2.2014 Helsingissä Valkeassa talossa Kuuloliiton tiloissa. Olimme harjoitelleet käännöksiä musiikin tahtiin ja miettineet kuvausolosuhteita. Olimme etukäteen miettineet esimerkiksi vaatteet, rekvisiitan ja kuvauksulmia. Pidimme kuitenkin mielessä sen, että kuvaajalla saattaa olla ehdotuksia ja vaatimuksia kuvauksiin liittyen, joita emme itse olleet osanneet ajatella. Onneksi suunnittelemamme asiat olivat muokatta-

vissa ja pystyimme ottamaan kuvaajan tekemät parannusehdotukset käyttöön. Kuvaaja ehdotti esimerkiksi erilaisia kuvakulmia, joiden avulla videomateriaalista tuli monipuolisempi. Kuvauksiin liittyvistä ulkoisista seikoista kerromme tarkemmin luvussa seitsemän.

9 KÄÄNNÖSRATKAISUJEN ANALYSOINTI JA TULOKSET

Tehdessämme käännöksiä, huomasimme, että ei ollut yksiselitteistä mitkä asiat vaikuttivat tekemiimme ratkaisuihin. Alla olemme jakaneet näitä seikkoja teemoihin. Suuri vaikutus oli alkuperäisen laulun sanoilla ja sanan ja viittoman merkityksen vastaavuudella. Myös laulujen rytmit vaikuttivat käännösratkaisuihin. Alkuperäisten sanojen ja musiikin lisäksi viittomiseen vaikutti lauluun kuuluva leikki. Näiden lisäksi pohdimme myös ulkoisten seikkojen vaikutusta lopullisiin käännöksiin.

9.1 Laulujen sanojen ja rytmin vaikutus viittomiseen

Ensimmäisenä käännösratkaisuissamme lähdimme pohtimaan viittomien määrää. Koska menetelmänä oli tukiviittomat, tärkein lähtökohtamme oli noudattaa tukiviittomisen ohjeita, eli miettiä mitkä sanat ovat tärkeintä viittoa (Haaksilahti 2012, 147). Yleisesti ottaen pääsimme hyvin kääntämisessä alkuun tällä tavoin. Tämän asian huomaa esimerkiksi värileikissä. Laulussa lauletaan:

Esimerkki 1 (liite 1)

”Sen on vuoro pyöriä, kell’ on jotain punaista, jotain punaista.”

OS2   PYÖRIÄ   PUNAINEN   PUNAINEN

Tässä halusimme korostaa olennaisia sanoja, eli mitä tehdään ja mikä väri on kyseessä. Tutkimuskysymystämme ajatellen, lauseesta vain olennaisten sanojen viittominen on viittomia käyttävän lapsen kannalta tärkeintä. Näin ollen pys-

tyimme jättämään muut sanat viittomatta ja laulun kannalta merkittävien sanojen korostaminen onnistui.

Kun olimme päättäneet mitkä sanat laulusta viittoisimme, vaikeuksia tuotti joidenkin yksittäisiä sanoja vastaavat viittomat. Mietimme usein esimerkiksi sitä, haluammeko viittoman vastaavan sanan muotoa vai sen merkitystä. Esimerkiksi lauluissa Värileikki ja Ystäväni, tuttavani molemmissa esiintyy sana ”pyöriä”. Käytämme samaa viittoamaa molemmissa lauluissa, vaikka pyöräminen onkin erilaista kummassakin leikissä. Värileikissä pyöritään yksin itsensä ympäri ja Ystäväni, tuttavani leikissä pyöritään parin kanssa käsi kädessä. Kuitenkin päädyimme käyttämään yhtä ja samaa PYÖRIÄ viittomaa selkeyden vuoksi ja se oli mielestämme ainut sopiva viittoma kuvaamaan pyörimistä leikissä. Lisäksi valitsemamme viittomaa käytettiin myös jo julkaistuissa lasten DVD:issä, jossa oli viitottu lauluja. Värileikissä oli myös tärkeää saada viittoma kuvaamaan liikettä, koska korostimme tukiviittomilla aina väriä ja sitä, mitä henkilö jolla kyseistä väriä vaatteissaan on, tekee.

Kaikissa viittomavalinnoissamme emme voineet noudattaa sanan muodollista vastaavuutta vaan koimme tärkeämmäksi kääntää merkityksen. Pohdimme Iha-haa laulun kohdalla useaan otteeseen yhden säkeen sanojen merkityksiä. Laulussa lauletaan; ”Juokse hepo hiljaa, kanna pikku-Siljaa. Kanna kotiin saakka, kevyt, kallis, taakka.” Mietimme mitkä sanat viitotaan, ja sitä miten ne viitottaisiin. Mietimme esimerkiksi sanalle juosta sopivaa viittomaa. Aluksi käytimme viittomaa RATSASTAA, sillä ajattelimme, että on hyvä käyttää samaa viittomaa kuin aikaisemmin. Kuitenkin se voisi sotkea liikaa lasten ajatuksia ja sekoittaa viittomat ja sanat keskenään. Päädyimme käyttämään hevosen juoksemista kuvaavaa viittomaa, viittoman JUOSTA sijaan. Se sopi paremmin lauluun, ja koska kyseessä oli hevosen juokseminen, eikä ihmisen, viittoma oli huomattavasti kuvaavampi.

Viittomavalintoja pohdimme myös sanoille kallis ja taakka. Mietimme taakalle sopivia viittomia, mutta päädyimme siihen, että kaikki olisivat liian negatiivisia, eikä laulussa kuitenkaan tarkoitettu mitään raskasta tai painavaa taakkaa, vaan lasta. Sanaa ”taakka” oli käytetty luultavasti vain sopivan riimin vuoksi, tuomaan

lauluun rytmiä. Jätimme sanan siksi kokonaan viittomatta. Laulussa ”kallis” viittaa Silja-tyttöön. Näin ollen sanalla ei ole tässä kohdassa rahallista merkitystä, mihin taas viittoma KALLIS viittaa. Etsimme merkitykselle sopivampaa viittomaa, ja pohdimme esimerkiksi viittomia ARVOKAS ja RAKAS. Ohjaajaltamme saadun palautteen pohjalta päädyimme viittomaan RAKAS.

Muissakin lauluissa mietimme sitä, jos jollain viittomalla on negatiivinen sävy. Esimerkiksi Etana Elli laulussa lauletaan ” kannolla kelli”. Mietimme aluksi viittomaa jossa kuvaillaan sängyssä pyörimistä, ja sitä kun ei saa unta. Viittomalla on kuitenkin mielestämme hieman negatiivinen sävy, joten emme halunneet käyttää sitä lasten runossa. Lisäksi viittoman nopea liike ei sopinut laulun hitaaseen rytmiin. Näin ollen päädyimme käyttämään MAATA viittomaa, keinuttaen käsiä samalla hitaasti musiikin mukaan.

Huomasimme sopivia lastenlauluja etsiessämme, että useissa lauluissa on paljon loruilua ja sanoilla leikkittelyä. Riimittelyä löytyi esimerkiksi Etana Elli laulusta. Laulun kaikki neljä säettä ovat tehty riimeistä. Hauskoja sanayhdistelmiä oli useissa lauluissa. Tällaisia sanoilla leikkimistä oli esimerkiksi Laivalaulussa. Laulussa lauletaan ” muille maille”, joka on suomenkielessä mukavan kuuloinen sanayhdistelmä tarkoittaen muita maita. Me emme kokeneet merkitykselliseksi kääntää sanoja oikeiksi viittomiksi MUU / MAA. Tärkeämmäksi koimme tuoda merkityksen ” lähteä pois” kuin oikeat viittomat. Käyttämämme MENNÄ viittoma on lapsenkin helppo viitto ja viittoma on helpompi ymmärtää. Valitsemamme MENNÄ viittoma sopii myös laulun keinuvaan rytmiin.

Toisinaan jouduimme kiinnittämään enemmän huomiota laulun rytmiin ja tempoon, kuin siihen, mikä voisi olla olennaisinta viittoa. Huomasimme joidenkin käännöstemme kohdalla, etteivät ne enää toimineetkaan leikin ja laulun mukana. Laivalaulussa tempo oli todella rauhallinen. Aluksi, tarkastellessamme vain laulun sanoja, päädyimme eri valintoihin kuin lopullisessa versiossa. Temmon ollessa niin hidas, tuntui oudolta viittoa vain tärkeimpiä sanoja. Näin ollen viittomassamme Laivalaulussa on viitottu lähes jokainen sanan.

Esimerkki 2 (liite1)

”Muille maille omenoita ostamaan, kaalinpäitä kauppaamaan”
 MENNÄ-5 MENNÄ6 OMENA OSTAA KAALI MYYDÄ

Joissakin lauluissa rytmi oli huomattavasti nopeampi. Tällöin oli helpompi noudata tukiviittomista musiikin rytmin mukana, ja ottaa huomioon kohderyhmämme. Jos viittomia tulisi liian paljon rytmiltään nopeassa laulussa, eivät lapset ehtisi havaita kaikkia viittomia. Viittomalla vähemmän pystyimme ottamaan huomioon kohderyhmän.

Esimerkki 3 (liite 1)

”Käy nyt kanssain piirileikkiin”
 6-TULLA-1 LEIKKIÄ

9.2 Leikin vaikutus viittomiseen

Lähtökohtana laulujen valinnalle oli, että niihin kuuluisi jokin leikki. Näin ollen käännettäessä leikkiminen oli toisinaan olennaisempaa kuin viittominen. Kohderyhmä huomioon ottaen leikit ovat tärkeässä osassa kuntoutusta. Koska teimme laululeikit pääasiassa lapsille, halusimme että ne olisivat lasten mielestä mukavia. Leikin korostaminen tuntui mielestämme hyvältä tavalta tehdä käännöksistä lapsille mielekkäitä.

Yllä mainittu periaate vaikutti meillä useassa käännösratkaisussa. Se näkyy lauluissa Pikkuiset kultakalat ja Ystäväni, tuttavani. Pikkuisten kultakalojen lauluun kuuluu leikki, jossa kädet yhdessä leikitään kalan uintia. Mielestämme leikin tekeminen on tärkeämpää kuin viittoja PIENI KULTA+KALA. Tässä laulussa perustelemme leikin tärkeyttä sillä, että leikki voi olla lapselle jo ennestään tuttu.

Tärkeänä periaatteena käännöksissä meillä oli leikin säilyttäminen. Huomasimme kuitenkin, että jos leikki vaati käsiä, jouduimme muokkaamaan leikkiä viittomisen mahdollistamiseksi. Tällä tavoin oli Laivalaulussa ja Ystäväni, tuttavani-

laulussa. Laivalaulun leikkiin perinteisesti kuuluu, että koko laulun ajan istutaan pareittain vastakkain lattialla käsistä kiinni pitäen ja edestakaisin keinuen. Koska meidän tuli myös viittoja, emme voineet toteuttaa leikkiä koko laulun ajan. Näin ollen käsi kädessä keinuminen onnistuu vain ennen laulamisen alkua. Kuitenkin halusimme säilyttää leikin idean eli laivan keinunnan, keinumme vastakkain käsien tuottaessa viittomia. Ystäväni, tuttavani lauluun kuuluu parin kanssa leikkiminen. Leikissä joissain kohdissa ollaan parin kanssa käsi kädessä ja heilutellaan käsiä puolelta toiselle sekä välillä pyöritään käsi kädessä ympäri. Leikin mukana oleminen on lauluissa tärkeää, ja olisimme halunneet pitää leikin samana kuin yleensä, mutta se ei ollut aina mahdollista. Käsiä tarvitaan viittomien tuottamiseen, joten käsi kädessä leikkiminen onnistui vain ”rati-titi-ralla”-kohdissa, jolloin kiinteitä viittomia ei ollut. Tällöin pystyimme leikkimään heilutellen käsiä parin kanssa.

9.3 Ulkoiset seikat

Käännösratkaisuissamme jouduimme ottamaan huomioon myös sen, miten viittomavalintamme soveltuvat videon kaksiulotteisuuteen. Kuvauksia ja lopullista DVD-materiaalia ajatellen meidän tuli kiinnittää huomiota myös viittomien tuottamissuuntiin. Näin oli Ystäväni, tuttavani- sekä Värileikkilaulussa, joissa molemmissa puhuttiin sinä-muodossa. Aluksi meillä oli ideana, että Värileikin aikana molemmat ovat yhtä aikaa kuvassa, toinen viitto ja toinen tekee pyörimisliikettä. Tällöin luontevinta olisi meistä ollut osoittaa vieressä olevaa ystävää, kun puhuttiin ”sen on vuoro...”. Samalla tavoin oli Ystäväni, tuttavani leikissä, kun leikimme kahdestaan parina. Paljon pohdintaa tuottivat laulujen säkeet, joissa puhutellaan tekemään jotain parin kanssa, jonka me näytämme videolla, mutta samalla meidän tuli katsoa ja tuottaa viittomat kameraan. Tästä syystä päädyimme tekemään kaikki sinä-muodossa olevat suoraan kameralle, emmekä parille. Leikin ja viittomien tuottaminen tällaisissa kohdissa vaati myös sitä, että meidän tulee sujuvasti onnistua esittämään kameralle päin, mutta näyttämään parina se, mitä konkreettisesti laulun aikana leikitään.

Joidenkin laulujen viittomaratkaisuja saimme korvattua rekvisiitalla. Näin oli esimerkiksi Ihahaa ja Pienet sammakot lauluissa. Ihahaa laulussa toistetaan monesti hevosen hirnumista ja lauletaan ” ihahaa, ihahaa, hepo hirmahtaa”. Koimme kohdan tärkeäksi, mutta käytämme hirnumista kuvaavaa viittomaa ja sanan hirmahtaa kohdalla, joten hirnumista kuvailevaan ääneen oli keksittävä jotain muuta. Yhdistimme leikkiin lelun, ja saimme siten korvattua haasteellisen viittomavalinnan. Päädyimme leikkimään ”ihahaa” kohdassa lelun kanssa, hyppyttäen sitä sylissä.

Pienet sammakot laulussa toisessa säkeistössä lauletaan pupuista, joilla on pitkät korvat ja hännäntypykkä. Pohdimme aluksi selkeää tapaa viittoa hännäntypykkä. Lopulta pääsimme helpolla, kun kuvauksissa laitoimme puvut ylle ja kiinnitimme pupulle hännän. Tällä tavoin riitti, kun osoitti häntää kyseisessä laulun kohdassa. Uskomme, että on lapsistakin hauska huomata, että pupulla on oikeasti häntä. Tämä tapa oli lapsille hauska ja selkeä, sekä helpotti myös meidän pohdintaamme hyvästä viittomavalinnasta pupun hännälle.

Olimme suunnitelleet leikit ja kuvauksen etukäteen. Mietimme, että missä laulussa istutaan ja missä ollaan seisten. Mietimme myös etukäteen, mistä kuvakulmasta meitä voitaisiin kuvata. Olimme kuitenkin avoimia uusille ideoille, joita kuvaajamme ehdotti kuvausten aikana. Joissain laululeikeissä kuvaajan ideat muuttivat alkuperäistä suunnitelmaamme enemmän kuin toisissa. Esimerkiksi Värileikissä olimme suunnitelleet olevamme molemmat kameran edessä ja viittojan asettuvan hieman edemmäs kuvassa. Kuvaaja kuitenkin ehdotti kuvata viittojaa vielä lähempää, että viittomat näkyisivät paremmin. Laulussa siis on leikeltä videota niin, että viitoja näkyy yksin kuvassa, ja kun näytetään värileikkiin kuuluvaa pyörimistä, toinenkin meistä näkyy videon taustalla pyörimässä. Jos olisimme olleet molemmat kuvassa vierekkäin viittomisen aikana, olisi voinut olla lapsille epäselvää, kumpi meistä on viittomavuorossa, eli kumpaa tulisi seurata.

10 POHDINTA

Ennen työmme tekoa olimme tietoisia, että muitakin viitottuja lastenlauluja sisältäviä DVD-materiaaleja on julkaistu. Mielestämme valikoima ei kuitenkaan ole kovin laaja, ja meidän tekemämme työ tulee varmasti tarpeeseen Kuuloliitolle. Huomasimme aiemmista materiaaleista, että meidän työmme tapaista, tukiviittomien tuotettuja lastenlauluja, ei ole kovinkaan montaa. Meidän katsomistamme videoista suurin osa oli käännetty viittomakielelle tai viitotulle puheelle. Osa videomateriaaleista oli nimetty ”viittoen” tuotetuiksi, jolloin viittomien määrä vaihteli. Mielestämme meidän työmme ei ole suoraan minkään näiden töiden kanssa samanlainen. Erot aiempiin töihin tulevat suurimmaksi osaksi siitä, että meillä oli tietty kohderyhmä, jonka tarpeet pidimme mielessämme jokaisen viittomamme laulun kohdalla.

Pohdimme produktimme työstön aikana monia käännöksiimme liittyviä asioita, kuten sitä mihin käyttöön ne menevät, mitä hyötyä niistä on lapsille ja mitkä kaikki asiat vaikuttavat käännösratkaisuihin. Katsoimme omia käännöstöitämme varten jo julkaistuja viitottuja DVD-materiaaleja. Pyrimme kriittisesti katsomaan ja vertailemaan erilaisia materiaaleja, ja niiden avulla löytämään sopivia ratkaisuja omiin käännöksiimme. Eniten halusimme nähdä, kuinka lavastukset ja rekvisiitat on toteutettu ja miten niiden avulla on onnistuttu luomaan tunnelmaa. Näiden lisäksi suuri vaikutus tunnelman luomiseen oli itse viittojalla, hänen ilmeillään ja olemuksellaan. Koimmekin, että tunnelma ja ilmeet olivat rekvisiittaa tärkeämpiä.

Kuvauksissa korostui paljon laulujen tunnelma ja meidän ilmeemme. Työelämäohjaajamme painottikin produktissamme viittomien lisäksi myös tunnelmaa, eläytymistä ja videolla esiintyvää rekvisiittaa. Näillä kaikilla on kuntoutuksessa oleviin lapsiin suuri merkitys. Kun tausta ja meidän vaatteemme videolla ovat kiinnostavia, lapset jaksavat keskittyä videon katsomiseen ja innostua lauluista enemmän. Käyttämämme rekvisiitta, kuten lauluissa näkyvät eläinlelut ja eläinasut olivat Kuuloliiton kuntoutuksen materiaalia. Joidenkin laulujen yhteyteen on myös kuvattu kuntoutuskodin tiloja. Nämä tavarat ja tilat ovat tuttuja

kuntoutuksessa oleville lapsille. Ne varmasti herättävät lasten huomion entisestään videon lauluja kohtaan. Voi myös olla, että lapsi muistaa laulut ja viittomat ilman videotakin nähdessään tutun lelun tai asun kuntoutuskodissa.

Jos tavoitteena olisi pelkkien yksittäisten viittomien opettaminen, esimerkiksi aikuisille, voisi leikin jättää pois. Meidän produktimme tavoitteena on kuitenkin soveltuminen lasten kuntoutuksen tukemiseen eikä mahdollisimman monen viittoman opettaminen. Tästäkin syystä jouduimme välillä jättämään pois ehkä tärkeiltäkin tuntuvia viittomia. Myöhemmin produktin teon edetessä kuulimme, että video menee myös aikuisten käyttöön. Videon yksi tarkoitus on siis rohkaista vanhempia viittomaan lapsilleen. Aikuisia varten ei luultavasti olisi tarvinnut panostaa niin paljon esimerkiksi leikkiin tai vaatteisiin. Ajattelimme kuitenkin työssämme enemmän varsinaista kohderyhmäämme eli lapsia.

Joissain lauluissa korostimme leikkiä enemmän kuin toisissa. Joihinkin lauluihin ei kuulunut varsinaista leikkiä, ja jos lauluissa oli valmiiksi jokin hyvä ja monille tuttu leikki, pyrimme säilyttämään sen alkuperäisenä. Välillä siis korostimme enemmän leikkiä kuin viittomia, jos niitä ei ollut mahdollista samaan aikaan tuottaa. Voi myös olla, että laululeikkiä saatetaan laulaa muissakin ympäristöissä, kuten päiväkodissa. Siksi onkin tärkeää, että lapsi pystyy tunnistamaan laululeikin ja voi leikkiä samaa leikkiä niin kuntoutuksessa kuin esimerkiksi päiväkodissa. Viittominen on kuntoutuksen lapsille tärkeä, mutta halusimme käännöksissämme antaa myös tilaa leikille.

Valitsemissamme lauluissa suurimmassa osassa leikkiminen tapahtuu nimenomaan käsillä. Viittomien tuotto tapahtuu myös aina käsillä. Produktia työstäessämme jouduimme jatkuvasti pohtimaan sitä millaista on leikkiä viittoen, eli kun kädet ovatkin varattuina viittomiselle. Lähes jokaisessa laulussamme tämä kysymys vastaan, jota ei ollut tullut ajateltua ennen produktin tekoa. Kuten olemme käännösanalysoinneissamme kertoneet, jouduimme karsimaan aina joko viittomista tai tutusta leikistä.

Osa leikeistä on rauhallisempia kuin toiset. Tällainen leikki on esimerkiksi Iha-haa laulussa, jossa laulun mukana keinutaan rauhoittavasti. Lapsella voi laulun

aikana sylissä pehmolelu, tai lapsi voi itse olla aikuisen sylissä. Sylissä ollessaan lapsi rentoutuu ja rauhoittuu, ja näin ollen keskittyy kuunteluun (Woolfson 2001, 99). Halusimme muutaman tunnelmaltaan rauhallisemman laulun mukaan produktiimme, jotta DVD koostuisi erilaisista lauluista. Rauhallisempia lauluja voi käyttää lasten rauhoittamiseen ja Etana Elli lauluun onkin yhdistetty kuva kuntoutuskodin makuuhuoneesta. Näin lapsi voi tunnistaa tutun makuuhuoneen ja ehkä jo orientoitua nukkumaan menoon.

Tämän opinnäytetyön tekeminen kehitti meitä ammatillisesti. Suuntaudumme molemmat pedagogiikkaan. Nyt tiedostamme paremmin sen, että esimerkiksi lapsia opettaessa on tärkeää käyttää erilaisia opettamistapoja. Produktin avulla meistä on tullut rohkeampia käyttämään ilmeitä ja eleitä. Aiheeseen liittyvää lähdekirjallisuutta lukiessamme olemme saaneet paljon tietoa esimerkiksi kielnekehityksestä sekä laulujen ja leikkien merkityksestä lapsen kokonaisvaltaisen kehitykseen. Uskomme, että nämä kaikki tiedot edistävät meidän ammatillista kehittymistä, varsinkin pedagogiikan näkökulmasta.

Päätoiveenamme on, että produktista ja raportista on hyötyä Kuuloliitolle. Toivomme, että produktin materiaali on sopiva Kuuloliiton kuntoutukseen ja he voisivat hyödyntää sitä monella eri tapaa. Produktia voi käyttää Kuuloliiton erilaisilla kuntoutuskursseilla, sekä lapset että heidän läheisensä. Raportistamme on hyötyä muillekin. Sitä lukiessaan esimerkiksi viittomakommunikaatio-opettajat, viittomakielen ohjaajat ja kielihäiriöisten lasten kanssa työskentelevät henkilöt voivat saada tietoa laululeikkien tärkeydestä ja niiden soveltumisesta kielellisen kehityksen osaksi. Meidän tekemiä laululeikkikäännöksiä voi käyttää sellaisenaan, tai käännöstemme avulla voi tehdä itse onnistuneita laululeikkejä tukiviittomin.

Yhteistyö tilaajamme kanssa on sujunut hyvin. Heti alusta asti meistä on tuntunut, että työmme tulee tarpeeseen Kuuloliitolle. He ovat olleet produktistamme innostuneita ja odottavat, että pääsevät käyttämään sitä kuntoutuskursseilla. Kuvausten aikana saimme hyviä ehdotuksia ja mielipiteitä videoihin liittyen. Tällä tavoin koimme, että saimme produktin tehtyä hyvässä yhteistyössä. Meidän keskinäinen yhteistyömme on sujunut koko opinnäytetyönprosessin ajan erittäin

hyvin. Meillä on ollut samanlaiset ideat ja tavoitteet työn suhteen alusta asti. Alussa olimme molemmat yksimielisiä, että halusimme tehdä lapsille laululeikkejä viittoon. Siitä lähtien työn muokkautuessa ja kehittyessä eteenpäin olemme onnistuneet saamaan työn edistymään haluamallamme tavalla. Olimme myös aikataulutuksen kanssa samoilla linjoilla, ja teimme kaikki työosat tiiviisti yhteistyönä. Mielestämme onnistuimme tavoitteissamme ja olemme tyytyväisiä yhteistyöhömmme.

Meidän opinnäytetyömme laajuus ei riittänyt tutkimaan sitä, millaista konkreettista hyötyä tekemästämme DVD:stä on kuntoutuksen osallistuneille perheille ollut. Jatkotutkimusaiheeksi ehdotammekin selvittämään millaisissa tilanteissa produktiamme on käytetty, ja mitä mieltä sitä käyttäneet ovat sen viitotuista laululeikeistä. Olemme myös sitä mieltä, että tällaisia lapsille suunnattuja viitottuja laululeikkejä ei ole koskaan liikaa. Koska meidän materiaalimme menee vain Kuuloliiton käyttöön, olisi julkiselle DVD- materiaalille varmasti tarvetta.

LÄHTEET

- Eerola, Kaija & Ruokonen, Inkeri 1993. Pikkuväen musiikki. Helsinki: Lasten Keskus
- Haaksilahti, Tiina 2012. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot. Teoksessa Maria-Elisa Salonsaari & Tiina Haaksilahti & Sari Laatikainen & Päivi Rainò & Ulla Aunola (toim.) Viiton ja ohjaan. Helsinki: Opetushallitus, 145–157.
- Huuhtanen, Kristiina 2011. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 27–31.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Helsinki: Finn Lectura & Diakonia ammattikorkeakoulu, 17–25.
- Hännikäinen, Maritta 2004. Leikki ja leikillisuus yhdenkuuluvuuden tunteen rakentajina. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 150–157.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdanto: näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Teoksessa Tommi Jantunen (toim.) Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen Helsinki:Finn Lectura, 11–28.
- Johansson, Irene 1994. Varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Kahri, Mari 2001. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0-3 vuotiaan maailmaan. Helsinki: Pienperheyhdistys ry.
- Korpilahti, Pirjo 2006. Kielenkehitykselliset häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielenkehitys. Teoksessa Kaisa Launonen & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Yliopistopaino, 40–58.
- Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija & Launonen, Kaisa 2006. Johdanto. Teoksessa Kaisa Launonen & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Yliopistopaino, 9–17.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Kuuloliitto ry 2014. Viitattu 14.4.2014 <http://www.kuuloliitto.fi/fin/etusivu/>
- Kuuloliitto ry 2014. Viitattu 14.4.2014 <http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuntoutus-auris/lapset/>
- Lappi, Päivi & Malm, Anja 2011. Viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 47.
- Launonen, Kaisa 2011. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 32–39.

- Martola, Terttu 2005. Rytmiä viittomiseen ja leikkeihin. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Othman-Sundell, Margareta 2008. Kiipeäpä puuhun. Lasten lauluja tukiviittomin. Petalax: Handlaget rf.
- Savolainen, Leena 2000. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 189–200.
- Takkinen, Ritva 2002. Käsimuotojen salat. Viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2-7 vuoden iässä. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2002. Kopiaointia vai kommunikointia? Johdatus käännteoriaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2010. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 3.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Woolfson, Richard C 2001. Touhukas taapero. Tue lapsesi kehitystä. Helsinki: WSOY.
- Zimmer, Renate 2011. Psykomotoriikan käsikirja. Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen. Lahti: VK – Kustannus Oy.

LIITTEET

Liite 1: Laululeikkien glossit

1. Ystäväni, tuttavani

YSTÄVÄ KAVERI (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Ystäväni, tuttavani rati-riti-ralla.

TULLA LEIKKIÄ (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Käy nyt kanssain piirileikkiin, rati-riti-ralla.

OS2 (otetaan paria kädestä kiinni) (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Sinun kanssa käsitysten rati-riti-ralla,

OS2 PYÖRIÄ (heilutetaan käsiä parin kanssa)

sinun kanssa pyörimässä, rati-riti-ralla.

OS2 (selät vastakkain) (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Sinun kanssa selätysten rati-riti-ralla.

OS2 PYÖRIÄ (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Sinun kanssa pyörimässä rati-riti-ralla.

OS2 VIERESSÄ (etusormet pystyssä) (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Sinun kanssa vieretysten rati-riti-ralla.

OS2 PYÖRIÄ (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Sinun kanssa pyörimässä rati-riti-ralla.

HEI OS2 (koko kädellä) (heilutetaan käsiä parin kanssa)

Hyvästi nyt sanon sulle, rati-riti-ralla.

YSTÄVÄ KAVERI
Ystäväni, tuttavani

(heilutetaan käsiä parin kanssa)
rati-riti-ralla.

2. Pikkuiset kultakalat

(Kala ui) LAMPI

Pikkuiset kultakalat lammessa ui,

(Kala ui)+ÄITI HUOLESTUNUT

pikkuinen kalaäiti huolestui:

(kala ui) OSATA

”uikaa, uikaa jos osaatte.”

(kala ui) USKOA

Ja ne uivat ja uivat sen uskotte.

Hop-hop dämpä-dämpä hop-hop hui!
Hop-hop dämpä-dämpä hop-hop hui!
Hop-hop dämpä-dämpä hop-hop hui!
Hop-hop dämpä-dämpä hop-hop hui!

Leikki löytyy liitteestä 2

(kala ui) USKOA

Ja ne uivat ja uivat sen uskotte.

3. Pienet sammakot

SAMMAKKO   SAMMAKKO   HAUSKA

Pienet sammakot, pienet sammakot, ne lystikkäitä on x2

EI KORVA   EI KORVA   HÄNTÄ   MITÄÄN (pudistaa päätä)

Ei korvia,   ei korvia, ei   häntää   laisinkaan x2

KANI X2   KANI X2   HAUSKA

Pupujussikat, pupujussikat, ne lystikkäitä on x2

PITKÄT KORVAT   PITKÄT KORVAT   (osoitus häntään)

On korvia,   on korvia   ja hännän tyyppiä X2

4. Värileikki

1. KUKA   VAATTEET PUNAINEN PUNAINEN

Kenellä on päällä jotain punaista, jotain punaista? X2

OS-2   PYÖRIÄ   PUNAINEN PUNAINEN

Sen on vuoro pyöriä, kell' on jotain punaista, jotain punaista.

2. Kenellä on päällä...SININEN

3. Kenellä on päällä... VALKOINEN

4. Kenellä on päällä...HARMAA

5. Karhu nukkuu

KARHU NUKKUA   KARHU   NUKKUA   TALVI+PESÄ

Karhu   nukkuu,   karhu   nukkuu   talvipesässensä.

EI PELÄTÄ (käsien levitys sivulle, päänpudistus)
 Ei ole vaaraa kellään,

NYT HIIPIÄ
 näin kun hiiviskellään.

KARHU NUKKUA KARHU NUKKUA

Karhu nukkuu, karhu nukkuu,

EI NUKKUA/HERÄTÄ
 eipäs nukukaan!

6. Laivalaulu

LAIVAx2 MISSÄ MENNÄ
 Laiva, laiva, minnekä laiva menee?

MENNÄ-5 MENNÄ-6 OMENA OSTAA
 Muille, maille omenoita ostamaan,

KAALI MYYDÄ
 kaalinpäitä kauppaamaan.

(kädet suun eteen, hämmästynyt)
 Hups!

LAIVA (laiva-viittomaa kallistetaan oikealle ja vasemmalle)
 Laiva keikkuu.

7. Ihahaa

(keinuntaa, ja lelun hypytystä) HEVONEN (käsillä hevosen suun liike)
 Ihahaa, ihahaa, hepo hirmahtaa

IHANA IHANA RATSASTAA
 Ihanaa, ihanaa onhan ratsastaa

(hevosen juoksun kuvailua) HEVONEN HILJAA LAPSI
 Juokse hepo hiljaa, kannan pikku Siljaa

KOTI SAAKKA RAKAS
 kannan kotiin saakka, kevyt kallis taakka

8. Etana Elli

ETANA
 Etana Elli

MAATA (keinuva liike)
 kannolla kelli

KATSOA KUU
 katseli kuuta

AJATELLA
 ajatteli kaikkea muuta

Liite 2: Leikkiohjeet lauluihin

1. Ystäväni, tuttavani

Leikin alussa asetetaan kahteen piiriin, toinen piiri on toisen sisällä, toisen piirin ollessa suurempi ulkopiiri. Jokaisella lapsella on tällöin pari toisesta piiristä itseään vastapäätä. Laulun aikana viitotaan ja tarkoituksena on myös tehdä niin kuin laulussa neuvotaan. Esimerkiksi, kun lauletaan ” sinun kanssa selätysten”, asetetaan parin kanssa selät vastakkain. Kertosäkeiden kohdalla lauletaan aina ” sinun kanssa pyörimässä, rati-riti-ralla”, tällöin otetaan paria käsistä kiinni ja heilutellaan käsiä yhdessä edestakaisin. Välisoiottojen aikana on hyvin aikaa pyöriä parin kanssa käsi kädessä.

2. Pikkuiset kultakalat

Pikkuisiin kultakaloihin kuuluu leikkiä kultakaloja käsillä. Kämmenet asetetaan vastakkain ja tehdään uiskentelu liikettä. Laulussa on myös taputusleikki (hophop-däpädäpä-hophop-hui), jonka aikana ensin taputetaan käsillä kaksi kertaa reisiin (hophop), kaksi kertaa taputetaan kämmenet yhteen (däpädäpä), kaksi kertaa reisiin (hophop) ja lopuksi nostetaan kädet ilmaan (hui).

3. Pienet sammakot

Lauluun ei kuulu varsinaisesti mitään leikkiä, lapset voivat kuitenkin halutessaan leikkiä laulun eläimiä. Lapsi voi esimerkiksi hyppiä niin kuin sammakko tai jänis.

4. Värileikki

Laulussa kysytään, kenellä on päällä tiettyä väriä (punaista, sinistä, harmaata ja valkoista). Lapset tarkistavat onko heidän vaatteissaan kyseistä väriä. Seuraavaksi laulussa lauletaan, mitä tulee tehdä (pyöriä), jos väri löytyy. Lapset tekevät liikettä, kunnes seuraava säkeistö alkaa.

5. Karhu nukkuu

Aluksi valitaan ryhmästä yksi, joka on karhu. Karhuksi valittu menee lattialle kyyryyn, esittämään nukkuvaa karhua, ja muut muodostavat hänen ympärilleen piirin. Lauletaessa lapset kiertävät piirissä karhun ympärillä. Kun lopussa lauletaan ”eipäs nukukaan”, lapset juoksevat pois piiristä karkuun samalla, kun karhuna ollut nousee pystyyn ja ottaa kiinni yhden lapsista. Kiinniotettu menee seuraavaksi karhun paikalle, ja piirileikki alkaa alusta.

6. Laivalaulu

Leikkiä varten aikuinen ja lapsi tai kaksi lasta keskenään asettuvat lattialle istumaan vastatusten, jalkapohjat vastakkain ja toinen toistaan käsistä kiinni pitäen. Leikissä keinutaan edestakaisin. Laulun lopuksi ”laiva kaatuu”, jonka jälkeen kaadutaan sivulle.

7. Ihahaa

Laulun aikana istutaan lattialla ja pidetään lasta sylissä keinuttaen häntä samalla musiikin tahtiin. Jos lapsi haluaa, hän voi myös itse istua lattialla ja ottaa oman lelun syliinsä hpyyttäen ja keinuttaen sitä polvellaan.

8. Etana Elli

Laulun aikana istutaan lattialla ja keinutaan puolelta toiselle musiikin tahtiin. Laulu on rauhallinen, joten keinunta on hidasta ja rauhoittavaa.